

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. BERÉNYI PÁL.

Előfizetési ára:

Egész évre 6 frt. — Félévre 3 frt.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Evensként 20 iv zenemelléklettel.

Egyes szám ára 20 krajczár, zenemelléklettel 30 krajczár.

Szerkesztőség és kiadóhivatal

Sas-utca 15. sz.

Kérjük előfizetőinket, szíveskedjenek előfizetési díjaikat beküldeni, nehogy a lap szétküldése körül fennakadások támadjanak.

Az előfizetési díjak legcélszerűbben postautalvánnyal küldendők a «Harmonia» kiadóhivatalába (Sas-utca 15. sz.)

Kérjük előfizetőinket, hogy lákásaik címét velünk pontosan szíveskedjenek tudatni.

«A HARMONIA»

kritikai heti szemle kiadóhivatala.
(Sas-utca 15. sz.)

TARTALOM.

IRODALOM: VERUS: Nordau új könyve.
ZENE: LUCIUS: A kiállítás zenei csoportja. —
WÉBER JANOS: A francia opera története.
— N. L.: Haydn-től-Lisztig: — + y: Zene-
szeti műszótár zeneelméleti bevezetés.

HÍREK.

NORDAU ÚJ KÖNYVE.

(Paraloxe: von Max Nordau, Leipzig, Elischer 1885.)

Haz ellenkezőjét állítani mindennek, a mi az erkölcsi világban elv gyanánt van évszázadok óta elfogadva, bizonyára nem megvetendő módja annak, hogy föltűnést keltsen. A megfordított-ságot sok szóval bizonyítani, a legjobb mód, hogy az ember szellemesnek tartassék. Hogy megmarad-e azonban más eredmény a semminél, azt bizonyítsa be Nordau.

Hajdanta nagy divat volt a szó- és fogalom-játék. Ha e hajdanta korát körül-ményesebben akarjuk megjelölni, vissza kell mennünk Athen arany-korának történelméig, mikoron délről bőbeszédű emberek vándoroltak a szigetvárosba, kik egyenlő ügyességgel bizonyították a valót és annak ellenkezőjét és meggyőző erővel demonstrálták, a mint helyzetük kívánta, hogy a megfordított-ság egyenlő a természetessel: hogy a rossz is jó!... Kétségtelen, hogy a sophisták igen szellemes emberek voltak és irányuknak

örök nevet tudtak jelességeik által biztosítani. Korunk, positivismusával, kevésbé hajlandó az ilyes czéltalan szellemi gyakorlatokra. A mennyiségtan, természet-tudomány és a chemia nagyon is hozzászoktattak bennünket, hogy a jelenségekben megnyugvást találjunk. A legcsekélyebb találmány általában oly nagy jelentőségű a művelődésben, hogy vele szemben a mystikus szójáték csak olyan, mint a falra dobált borsó.

És így határozott szerencsétlenség az olyan kiváló írói tehetségre nézve, mint Nordau, később születni, mint az a század, mely őt legméltóbban nevezhette volna fiának. Még csak a mult században is, méltó társaként Rousseauanak, kiváló eredménnyel mennydörögthetett volna, a civilizatio kendőzése ellen. Mendelssohn-nal és Engellel pedig méltán szállhatott volna síkra a philosophia népszerűsítésében. Lényeges eltérés közte és közöttök talán csak az, hogy Nordaut kevésbé ihleti meg az, a mit leír és átgondol. Úgy beszél, mintha maga sem hinne önmagának. Mintha csak egy ballerina babérajaira vágyódnék, szellemi pirouettek és entrechatok képezik kiváló csillogásait. Az érdek ép azért esküdt társa és nem hagyja el sohasem; annyira lekötnek extravaganciái, hogy lehetetlen a könyvet abba hagyni az utolsó passus elővasása előtt, mely mintegy resignálással így rekeszti be okoskodásait: «A mi a föld jövőjét illeti, arról nem tudok semmit sem; itt a fekete jövő még jobban elsötétül; nem tudok semmit sem megkülönböztetni, kell, hogy végére járjon a mese». És valóban a mesék világa az, hol Nordau gondolatai mozognak. Inkább poétai, mint gondolkozó fő; szellemes szónok, a bölcsész szerénysége nélkül.

Az új könyv tizenhat, látszólag semmiféle összefüggésben nem álló fejezetekből áll, melyek mindegyike egy-egy világ-probléma fölött mondja el szerény nézeteit. Nordau általában véve nem az az ember, a ki valami fölött nem igen szokott tisztában lenni. Határozott és körül-vonalozott nézete van mindenről és apokalyptikus bizonyossággal képes azt elő-adni. «Ha magatokban bíztok, mások is bíznak bennetek». És a módszer, mely-

lyel ezt Nordau teszi, nem más, mint tulajdon tételét fanatikusan védelmezni, az ellenkezőt pedig csak könnyedén leszólni. Nyugodt megbeszélés, pro és contra vitatkozás, a dialektika józansága, egy hívatott bölcsész e kiváló jelessége egészen hiányzik belőle. Nordau csak profilban látja a világot. Demagógnak nevezhetnők a filosofusok között. Belőle mindig az orvos beszél és innen az a gyakorta üdítően ható ellentét a nyelvben, a mely orvosi erő, nyegleség és lendületes formai érzék között jelentkeznek. Ez a vegyülék egyedi vonása Nordau stylusának és nagyon is vonzó az olvasásra.

Figyeljük például meg, hogy miként veti föl és oldja meg a nagy problémákat! A mi világunk a legjobb-e minden világok között? Nem egyéb-e, mint pusztá halmazata a fájdalomnak, nyomornak és a czéltalanságnak?

Ez az első kérdés, melylyel foglalkozik. Tehát az optimismus és pessimismus nagy kérdése ez, melyet Nordau könyve első fejezetében óhajtt eldönteni. Mi az eredmény? — semmi. A fejtegetés a tréfálódzás hatását gyakorolja és az élcz meg az ügyes fordulatok egész halmazára van benne. Így például a pessimismust nem látja Nordau egyébben, mint a gyomorfájásban székelleni és jót kaczag azok fölött, kik dúsan terített asztalok mellett könybe lábadt szemekkel tartanak gyászbeszédet a világ nyomoráról. Különben is abból indul ki, hogy az emberi természet alaphangja optimistikus, mert optimismus nem más, mint az életerő érzetének a kifejezése. Az a sokszor emlegetett fájdalom nem egyéb, mint a jólét öre és a távirdai jelző közelgő testi bajoknál. Szóval, mi a világok legjobbjában élünk, vagy ha nem is, legalább gondoljuk, hogy ott élünk.

Ez kétségbevonhatatlanul eléggé paradox abban a században, a mely század a pessimismust a politika, a bölcsészet és a költészet terén nagygyá növelte. Nordau e téren új és ellenmondásban van nagy mesterével Schoppenhauerrel, kinek szavai pedig szentek előtte. Hogy különben is a pessimismus tova fejlődésében zavartatni fogja-e magát Nordau okosko-

dásai által, nagyon kérdéses: hiszen maga Nordau egyike a legnagyobb pessimistáknak, ha egyáltalán feltehető, hogy ő követője valamelyik bölcsészeti iránynak. Legalább egyik nagyon is elterjedt könyve a *«Conventionelle Lugen»* erről tesz tanubizonyságot.

Visszatérve a könyv eszmelánczolatának menetére, Nordau a mint bebizonyította, hogy az a világ, melyben mi élünk, a legjobb, a többség és a kisebbség hatalmi körének paradoxonával foglalkozik. E fejezetében Nordau ismét olyan demokratának tűnik fel, a ki imádja az arisztokracia jelszavait. Okoskodásai közben oda lyukad ki, hogy a tömeget nagyon nehéz megérteni, de még nehezebb szeretni; mert szerinte a tömeg legnagyobb része gazemberekből és butákból áll. Valósággal embergyűlölőnek látszik e fejezetben, a ki azonban az emberiséget távolból platonikus szerelemmel öleli szívére. Igazi emberek csak Goethe, Kant, Newton, Schoppenhauer és az ezekkel egy fokozatban állók voltak. A többi emberi lény előtte senki, semmi. Egyetlen egyszer, ekkor is a lehető legfutólagosabban jut eszébe, hogy azok az emberek, kik erélyüket hatalmas akarattal kifejtették, megérdemlik tiszteletünket; de sietve tér el ettől a ponttól és mereven marad meg a mellett, hogy észszel csak kevés ember bír, — a nagy tömeg buta!...

Leghatározottabban *«Siker»* című fejezetében nyilvánul embergyűlölete, melyben a külsőségeket és a reklame-mesterséget támadja meg; hisz sok igaz van abban, hogy külsőség sokszor kábít, de a világtörténelem folyását csak alig fel-tűnő mellékeseménység zavarta és az egész, a nagyok a jelesek és nem a charlatánok után indul.

Legjobb és legkomolyabb fejezete Nordau könyvének az, melyben a *tehetségről* és a *lángészről* szól. A pszichofizika és a lélektan nagy vívmányait veszi itt elemekül okoskodásaihoz. A mit az orvosi tudomány a szellem és test kölcsönhatásáról felkutatott, azokat a kicsiny, de meglepő felfedezéseket, melyek egyrészt a kézzelfogható és mozgatható határain belül, továbbá az öntudatban fölmerültek, azt e fejezetben Nordau szép nyelven mind elismételi. Okoskodásainak azonban nincsen nagyobb eredménye és a tehetség és lángész definícióját így adja: «A lángész alapja egy eredeti magasabb rendű szervezeti fejlődés, a tehetség lényege a természeti tehetségeknek szorgalom és iparkodás útján való kifejtése». — És tovább folytatva még okoskodásait, Nordau megkísérti az akarás és az ítélet lényege, foka szerint osztályozni az embereket, de nagyon elsűppednek gondolatai a szavak között. És nemcsak üressé válik itt Nordau, hanem elfáradva paradox is megszűnik lenni; még nem is banális, csak az a mámor ringatja, hogy megmagyarázott valamit, a mi azonban ép oly homályos most, mint volt eddig. Egyetlen egy paradox van az egészben, az, hogy Nordau a lángészű emberek sorából kizárja a kötetket, mert e szerencsétlen isten teremtesek csak az effektusra, a hangulatkeltésre törekednek!... Szegény Shakerpeare!... Mindenik sorodban több élettapasztalat és több ész nyilvánul, mint sok philosophus

összes köteteiben és — te nem vagy genie!... Nordau úr legalább azt akarja. Embergűlöletének újabb kifejezést a *«háládatosság»* című fejezetben ad és már nem is paradox, de annak határán túl paraphrenetikus, — az a mit hírlapokról és a szépirodalomról elmond a kötetkező fejezetben, melynek címe *«a költői irodalom tartalma»*.

De még ezeket is messze fölülmúlja mindaz, a mit *«a szerelem természettudomány»* fejezetben mond el. Nordaunak a szerelem idegizgalom és vérmozgás; azt a nemes és felmagasztaló törekvést, mely a vért állatias törekvésein túl is megindítja, Nordau nem ismeri és létezését tagadja.

Ezek után ír még néhány fejezetet a szépzészetéről és pszichológiáról, melyek meglehetősen nyugalmossal vannak megírva — és végül rátér az emberiség és a föld jövője fölött való elmélkedésre. De *«a jövőbe vetett tekintetek»* című fejezetében nem ismerünk reá: első fejezetében hirdett optimizmusa itt borzasztón megszakad. A víziók is elfogják és látja, miként szaporodik az emberiség hihetetlen gyorsasággal, azután miként tör mind inkább kelet felé, hol elpuhul, elsatnyul és egy-két generáció után kivész. A dél, az a lobogó patka tűz, melyben Nordau, miután a föld lassan-lassan kihűl, az utolsó emberiség is elemésztdődik — és hatalmas trónját felüti — a semmi. Ez egyúttal vége Nordau philosophiájának, okoskodása itt ér véget. Eredménye — a semmi, ez a gyászos mérlege, minden materialisztikus képzeledésnek.

De bár nagyon szegény Nordau új könyvének benső értéke, melegen ajánljuk azt irányáért mindenkinek.

Haydntól—Lisztig.

— Vázlatok az újkor zenetörténelméből. —
II. Mozart kora (1780—1800).
(Folyt.)

Általában az énekdarabok neve «cantata», a hangszerre írt zenedarabé «sonata», a milyent sokat írt hegedűre Corelli, zongorára Scarlatti. Rövid, sajtáságos, genre-szerű szerzemények voltak ezek; a francia Conperin különösen kitűnt az által, hogy egész kis életképekké dolgozta ki; tőle tanulta a jellemzést Bach Ph. E. (a nagy Sebestyénnek fia), a kinek viszont legtöbbit köszönhet Haydn a sonata-forma megteremtésében, zongorára, quartettre vagy teljes zenekarra.

Haydn József (szül. 1732) már kora gyermekségében képezhetette ki hallását és ízlését: atyja (kocsigyártó volt) gyakran játszotta el hárfáján a németországi nagy vándorútrajból magával hozott népdalokat. Haydn műzsája mindennek fölött népies: kedély, naivság, egyszerű nyíltság, frissesség jellemzik. Bécsben nyert kiképzésétése után, mint mindnyájan tudjuk, élete nagy részét Eszterházan töltötte, hol mint a hercegi zenekar harnagyának, bő alkalma nyílt valamennyi hang-

szert alaposan tanulmányozni, s tanulmányainak — csöndes, de fáradhatatlan munkásság útján — szebbnél szebb próbáit nyújtani az orchesterális hatásban. De bár megismerkedett Gluck műveivel és személyével: egyéni jelleméből zenéjét nem vetkőztette ki; fiatal korában menueteket írt, melyeket mindenki megkedvelt, 72 éves korában pedig változatlan kedveléssel játszotta a még atyjától gyermekkorában hallott népdalokat — tehát tánc és a természethez legközelebb álló emberek zenéje, ez volt tárgya az ő cultusának. Gyermekkorában ismerte már Bach Ph. E. sonatáit; később is e műfajra vetette magát egész lélekkel, de a szokásos három szakaszt megtoldotta egygyel, s még a quartettben és symphoniában is állandóvá, szabálylyá tudta tenni e negyedik részt: a menuetet. Az így kiegészített zenekari szerzeményei tették őt korszakalkotó mesterré.

A korán magába szítt népies elemek kívül elhatározó befolyással volt Haydnra, már későbbi éveiben, Mozarttal való érintkezése és Londonban tartózkodása. Mozart zenéje a hetedik mennybe ragadta őt: legboldogabb emlékei közé számítja s leveleiben a legédesebb hangon idézi emlékezetbe a bécsi estéket, mikor Genzingerné házában «das unschätzbare Vergnügen hatte, Mozart's Meisterstücke spielen zu hören», mikor az ott összegyűlt társaság egy szívvel-jelekkel, teljes odaadással áldozott a genius hatalmának. Majd Londonba, ebbe a «véghetetlen nagy városba» érve, s látván az életerős, tüggetlen népet: maga is tágulni éri szellemi látókörét, lelke bátrabb, hatalmasabb szárnyalást veszi s 12 londoni symphoniája és quartettje, emelik világhírré és állítják őt Beethoven elé példányképpül a zenekari alkotáshoz. London számára írta a «Teremtés» oratoriumot is, melynek mindenütt otthonossá lett dallamvarázsa közvetlenül Mozart korszakába vezet.*

A Mozart nevére keresztelt zenei korszak, a tiszta szépnek korszaka, egyszersmind Beethoven első alkotásait hozta létre: a kedves *hetes* (op. 20.) 1800-ban készült el.

Bach után Mozart: épen mintha az óriási, de rideg, a nagyszerű, de szakadékok tömkelegével keresztül-kasul átszegett hegylánczról lefutnánk a virágos kies völgybe, illat, verőfény, madárdal közé. De nem szabad elfelejtenünk, hogy az a forrás, mely v-gig csörgödez a bajos völgyön, és ezt ily viruladra hozta: az egymásra tornyosuló meredek sziklák közt lakad; Mozart érzéssel teljes, könnyed dallamai csak a nagy Bach Sebestyén összehalmozott, kimeríthetetlen változatokban összefűzőtt harmoniai után váltak lehetővé. Bachot épen a polyphoniá cultusa tette oly végtelen gazdaggá teremő erejében, hogy Beethoven, a legmagasabb műfajnak, a symphoniának mestere, így kiáltott fel ámulatában: «Nem a Bach (= patak), hanem a «tenger» név illeti meg őt?» Maga Mozart is, utolsó éveiben, Bach zenei iránya felé fordult; a «Varázsfuvola» és a Requiem

* Ajánljuk olvasóinknak Haydn «Musikerbriefen» (Leipzig, 1873.) című kötetét és Pohl C. F. által írt életrajzát (n. o. 1874), melyek tárgyunkra vonatkozólag sok érdekes mozzanatot tartalmaznak.

sokszorta gazdagabbak polyphonia tekintetében, mint korábbi művei.

A «melos» görög szó (melyből a «melodia» származott) első jelentésével (= tag, alkatrész) szerves, kerek egésze utal: a dallam valóban nem egyéb, mint ritmikus tagoltságban összekapcsolt hangok egymásutánja, mely valamit ki akar fejezni, a mit belőle megértünk a nélkül, hogy valami egyéb magyarázat volna még hátra.

Ily melódiákat, legegyszerűbb és értetőbbeket, a nép szelleme alkotott mindig. Az érzésnek ugyan maga a hang az első kifejezése, a melyből a beszéd, a nyelv fejlődött — s mi más a nyelv, a maga váltakozó magánhangzóival s az ezeket egymástól elválasztó, szilárdabb mássalhangzókkal és hangsúlyával, mint a dallamnak bizonyos neme? A mai értelemben vett melodia nem oly régi, mint a nyelv: de ehhez hasonlóan, fejlődésen ment keresztül melynek bölcsője a Kelet volt. Valamint a vallásos szertartások átszarmaztak Görögországba, majd megtisztulva, áthatva a legbenségteljesebb vallás fuvalmától: úgy az ókori zene modora és motívumai, mélységben nyerve, az egyház kebelében azon antiphonák alapjai lettek, melyek ma is magasztos áhitatba merítenek; sőt ily antiphonákkal a jelenkor legnagyobb egyházi zeneszerzőjénél is találkozunk: Liszt Ferencznél.

Az egyházban ezen antiphonát egy szívvel-lélekkel és egy ajkkal énekelte mindenki. Ebből a korból való éneklésből (musica choralis) fejlődött a protestans cultusban a choral, mely az antiphonák symmetric rendezett egymásutánja, valódi dallam volt. Így nyilatkozik az emberi szellem ébredése a renaissance, az egyéni szellem ujászületése korában, főleg az antiknak fölélesztésére tett kísérletek következtében. A XVI. században, mikor Firenze a jelesek nagy eregének központja volt, a hol a régi zenét akarták felújítani: megszületett az opera — s ebből indult ki a modern zene, mint melodikus művészet terén minden törekvés: mert élő, beszélő személyeket állítván elő, szüksége volt arra, hogy a zene, a dallam is, egyénileg beszéljen.

Míg a vallásos téren a choral volt az ember belső életének erőteljes, jellemző és szép kifejezője, a népdalokból átalakulva, megnemesbülve: maga a nép azért tovább szötte világi dalait.

Főleg délen termettek szebbnél szebb népdalok: legkedveltebb fajuk volt állandóan a madrigal. A choral és a madrigal két szélső pontján épült egy-egy nagy zenei rendszer: amon az orgonások iskolája, melynek kimagasló feje Bach Sebestyén lett, emezen pedig az opera, első nagymesterével, Glukkal. E kettő között áll az oratorium, maestro Händellél élén: de ama kettőtől függetlenül, noha által a serkentve, fejlődik a modern zenekari művek technikája és poésise, míg először Beethoven emeli tőkélyre.

A zene fejlődése, haladása, minden fokozatán figyelemmel kísérhető, annyira világosan áll előttünk; látjuk, hogyan válik magasabb, szellemibb művészet é a kereszténységben, hogyan tör magának utat az életben, hogy nyer kifejezésben már Mozart elődeinél, míg maga Mozart csupa egyéni jellemzetességet és dalla-

mosságot önt belé. Az opera, mint műfaj csakhamar elterjedt egész Európában, de mikor meghódította a művelt államok közönségét: maga is meghódolt előtte, fölvevén az illető nemzet zenei sajátosságait; így keletkezett minden nemzetnél külön zenei beszédmód (recitativo) és oly jellemzetes dallamosság, melyből az illető népre rögtön rá ismerünk.

(Folyt. köv.)

Az opera Franciaországban.

(Folytatás.)

A szövegírók gyakran, sőt legtöbb esetben érdektelen és unalmas librettót tálnak fel a közönségnek, mint például a «*Taverne des trahant*», melynek egyszerű és szegényes tárgya három felvonásban van keresztül hígítva vagy pedig oly módon vegyitnek össze komikus és tragikus jeleneteket, hogy a szöveg bukása rendesen magával vonszolja a végveszélybe a zeneszerzőt is. Példa rá a «*Galanité aventure*», melynek zenéjét Guirland írta. «*Lakmé*»-ban a gyanús vegyítés ámbár egy cseppet sincs rejtve, még sem árthatott a szöveg érdekes voltának, sem a partitúra sikerének.

«*Manon*» tárgya, mely Prévost abbé híres regényéből van kölcsön véve, sem nevezhető szerencsés választásnak. De Massenet a nélkül, hogy túlzásba esett volna, a zenei formának oly szabadságot engedett, mely az «*Opera Comique*»-ban mint merész újítás rokonszenves üdvözlésben részesült. Ő is befogadta a tipikus motívumok használatát, melyekre nézve Saint-Saëns adta meg a jó példát.

Az amerikai énekesnők többé-kevésbé csinált híre, továbbá hiányos francia beszédjük és még hiányosabb képességük nem inspirálják a komponistákat sehogys oly operák írására, melyeknek zenéje észszerű összefüggésben volna a szöveggel.

Nem hallgathatom el a zeneszerzők egy másik, gyakran hangoztatott panaszát. Mindenki tudja, hogy Carvalto az «*Opera Comique*»-tól, hol kis szerepeket játszott, egyszerre a «*Théâtre Lyrique*»-hez jött mint igazgató, a honnan a «*Vaudeville*» vezetésére hivatott meg. Ezután a nagy operához került, hol az adminisztrációnál vállalt hivatal, míg nem az «*Opera Comique*» igazgatóságát vette át. Igen természetes tehát, hogy állásához nagy tapasztalattal és megállapodott gondolkodásmóddal járult: a komponisták folyton azon változtatások fölött panaszkodnak, melyeket Carvalto partitúrájukra kényszerít és ellenszenvé miatt, mely minden újításra irányuló törekvést elfojt. Ha meg is engedem, hogy e panaszok kissé túlzottak, kénytelen vagyok beismerni, hogy az új művek sehogys demontálják a panaszok igaz voltát. Carvalto úgy látszik csak «*Manon*»-ra nézve tett kivételt: csakhogys ez az egyetlen concessio volt.

A színház kéthónapi szünetelése fejében (melyet megengedett a szépművészeti miniszterium) Carvalto köteles minden hóban egy előadást adni mérsékelt belépti díj mellett és egy előadást a nemzeti ünnep javára (július 14.) Konstatáltatott, miszerint az olcsóbb előadásokon

ugyanaz a közönség jelent meg, mint a rendezéseken. Ez csak bizonyítja a közmondás igazságát, mely szerint mindenki ott szerzi meg a multságát, a hol találja és kap éppen valamivel jobb alkalmon.

Ha az «*Opera Comique*» művészi állapota nem is olyan, hogy kívánni lehetne, a pénzügyi viszonyok sokkal jobbak. De nem kell feledni azokat az előnyöket, melyekkel Carvalto elődeivel szemben bír: tudniillik a szubvenczióknak hatvanezer frankkal való felemelése, mely most már 300,000 frankra rug és a színház ingyenes használata, mely az állam tulajdonába ment át.

A nagy opera és az «*Opera Comique*» bízva a repertoire-ban, mely e két intézetre a multból maradt, a «*Théâtre Lyrique*»-újából megnyitása sokkal sürgősebbnek tetszett, mint valaha. Nem lehet feladatam a színház történetét megírni, viszontagságait és balsorsát elbeszélni, sem pedig ezeket megokolni. 1847-ben a Boulevard du Temple-on megnyitattott, 1863-ban átment a place du Chateletre, melyet 1870-ben hagyott el. Innen a Ventadour-terembe menekült, ahonnan 1876-ban a Gaité-be vonult; két évvel később ismét visszatért a Ventadour-terembe, míg utolsó kísérletét ismét a Gaitében tette, míg nem 1880-ban márczius 9-én végleg bezárattott.

Azon nehézségek között, melyek e színház újbóli megnyitását késleltették, első sorban egy nagy tévedést kell említenem. Hogyha e színházat mint az «*Opera populaire*» egy nemét fogták volna fel, melyben elegendő ülőhely volt mérsékelt belépti díj mellett, semmisen lett volna egyszerűbb, mint annak fentartása és népszerűvé tétele. Hanem a szószólók nem akartak kevesebbet, mint oly színház építését, mely 20 ezer embert fogadjon be, a melyben a nép hallgathatja azokat a mesterműveket, melyeket az «*Opéra*»-ban és az «*Opera Comique*»-ban játszanak. A sajtóságos terv mellett az olcsó belépti díjról szó sem volt. Minden kész volt már teremben, csak a szükséges tőke nem akart előkerülni. De nem is lehet azon csodálkozni, hogy ily vállalat nem tudott reussálni. Egy kétezer személyre számított színház minden valószínűség szerint még szubvenczió nélkül is megállhatott volna, ez is csak úgy, ha a két színház igazgatója közkinccsége avatta volna repertoireját, melyből a két intézet eddig élt. De ezt kívánni már nem lehet. Az igazgatók bizonyára visszautasították volna az ilyen kérelmet és még inkább a szerzők. De másrészt teljes és hatályos szer-e az, hogy a nép, vagy a város népességének zenei tanítását a nagy operában kezdjék meg? Hogy a szegény és műveletlenebb népnek ugyanaz a szórakozást nyuítsák, mint a gazdagnak? Aztán azt is kellett volna első sorban tudni, vajjon a szegény ember a nagy «*Operát*» vagy az «*Opera Comique*»-ot választja-e, vagy az operettet, vaudeville-t vagy pláne a café-concertet? Ismét csak azt mondjuk, hogy mindenki onnan szerzi meg szórakozását, a hol találja; ez ízlés dolga, a hogy közönségesen szokták mondani.

(Vége köv.)

VÉBER JÁNOS.

Zenészetű műszótár zeneelméleti bevezetéssel.

A «Zenetanárok orsz. egylete» zenészetű szakosztálya megbízásából szerkesztte Goll János. — Budapest, kiadja Rozsá-völgyi és társa cs. kir. udvari zeneműkereskedése. (ára 80 kr.)

(+ y) Kétségtelen, hogy e most megjelent művecske a magyar zenei irodalomban nagyon és régen érezhető hiányt akar pótolni. Sietek hozzátenni, hogy címéhez képest elég gazdag arra, hogy bárkinek is várakozását kielégítse; sőt többet ad, mint címéből sejtethetők: olykor lexikont akar pótolni, s e szándék magában véve csak dicséretes lehet. Egyáltalán nem tartozom azok közé, a kik mindenben csak tekintélyeket keresnek, hogy legyen ki előtt meghódolniok; de nem tagadom, hogy a jó előítélet örömevel vettem kezembe a 150 lapra terjedő könyvecskét, tudván, hogy a szerző alaposan képzett és bő tapasztalatokat szerzett zeneoktató, a kinek kezéből már megszoktunk jó zenei-paedagogiai dolgokat kapni. A szótár pedig, mint felvilágosító könyv, mindenesetre az oktató művek közé tartozik.

De az előítélet mindig megboszulja magát. Kifeleltem számításomból, hogy szótárszerkesztő csak nyelvész lehet, mert hiszen az ember értheti az idegen szóban rejlő fogalmat, a nélkül, hogy anyanyelvén megtudná nevezni, a szótár éppen ezen a hiányon segíteni van hivatva; kell tehát, hogy szerkesztője elegendő nyelvi érzékkel és sokoldalú nyelvészeti tanulmányokkal fölfegyverkezve, fogjon feladatához — különben nem fogja helyesen megoldani. Szívesen elhiszem, hogy Goll úr mint teljesen megbízható szakember, méltán bízott meg zenei feladatát; de, hogy nyelvészt illető munkát bíztak rá — rossz néven kell vennem éppen a Zenetanárok Egyletétől, melynek tagjai közt nem egy nyelvész akad.

Korántsem akarom ezzel az egész művet elítélni; de kérdem: megérti e egészséges magyar fül a következő kifejezéseket: előke (13. lap), hangparányos (18. l.), öszlet (18. l.), mozgó alhang (21. l.), sipolat, sipzalat (22.), lábitó, nőfenhang (23. l.), fífenhang (24. l.), az orgona amazon emeltyűje (39. l.), férfi-középalhang (40. l.), körfutány (45. l.), dudásos (140. l.) sat. Fenhangon beszélni: ez csak az erős hangot jelenti, még a «basszistánál» is; hogy a leghalkabb, azaz: legpiánóbb szopránt is hogyan lehet fenhangnak nevezni — azt fel nem foghatom «legpiánóbb», mondom, mert Goll úr, hibásan, a «sostenutót» fordítja «halk»-ra); a «középalhang» pedig, mintha csak a «castis omnia casta» czáfolatára volna kitalálva, mindenkiben a fül és orr aesthesi-sét sértő gondolatot ébreszt föl. Egy szóval: a ki azért üti fel ezt a műszótárt, hogy az idegen szókat megértse: az nem mindig lesz kielégítve. Vannak azonban az értelmet nem zavaró, csupán a nyelvérzékét sértő fordítások: Palestrina-féle «rmodor», «ambroziai és gregoriani ének» (!) e helyett: ambrosius-i azaz Ambrus-féle, gregoriani azaz Gergely pápa-féle; «kördal zeneirályban» (canon), holott a «dal» itt fölöslegessé teszi a «zene» szót.

Akadhat olvasóm, a ki akadémikuskodónak tarthat s azt mondja, hogy «a nyelv

csak külseje, formája a gondolatnak; a fő az, hogy a lényeg jó-e, az idegen kifejezések szellemét, értelmét eltalálta-e a szerző?» Készséggel válaszolok, hogy szótárnál éppen a «forma dat esse rei»; hanem mindig azzal a természetes, elengedhetetlen föltétellel, hogy az értelem a fő. Kénytelen vagyok tehát e szempontból is tárgyalni Goll úr könyvét, el nem hallgatva, hogy ebben cölemdo: lassítva; lusingo: vidáman; scherzando: édelgően; sotto voce: halk hangon; abbandonatamente: odaadással; aesthetica: a művészet szépségének tudománya (!); giubbilozo: rajongva (sajtóhiba?); patetico: magasztosan* — és így tovább; holott én egyedül helyesnek a következő fordításokat tudom: lusingo: hizelkedve; scherzando: vidáman, sőt kaczerkodva; abbandonatamente: mérték nélkül; aesthetica: a szépet teljes mivoltában tárgyaló tudomány; giubbiloso: ujongva; patetico: szenvedélyesen; Moralitáten: Shakespeare hatása előtt divatozott, vallás-erkölcsi hatást célzó kezdetleges szindarabok — stb.

S e pontnál jogosan támad az a kérdés: hogy mi célja voltaképp e zenészetű műszótárnak? Egészen kezdők számára iratott-e, mint a különben dicséretes kis elméleti bevezetés sejteti? Ha igen: akkor az ímént felhozott rossz fordítás nagyon káros hatású lehet, mert a kezdő a mit egyszer hibásan tanul meg: azt nem képes többé elteledni a helyesnek kedvéért — legalább az esetek többségében. (S ha nem kezdők e könyv, hanem járatosabbak számára készült, a kik jóval túl vannak már az alapfogalmakon: akkor a szerző hiába fáradozott a sok-sok legközönségesebb olasz stb. zenei kifejezés összeállításával.) — A laikusokra számítás abból tetszik ki leginkább, hogy több ízben nem a műszótár, hanem a szaklexikon feladatát látjuk betöltve, noha szűk keretben. Ezt ugyan a szigorú kritika megróhatná: részemről azonban elég gyöngye vagyok megvallani, hogy az ember a jóból mindig szívésen veszi a többlet. (Különben is hijával vagyunk magyar nyelvű zenei lexikonnak, mely minden idegen, azaz külföldi tárgyat is magába ölelne.) Csak az a kérdés: hogy jó-e csakugyan, a mit kaptunk? Igaz, hogy fölemlíti a szerző a Mozarteumot, a «Rosalia mia cara» dalt, de még a «soubrette» szót is megmagyarázza, a mi dicséretes buzgóságra vall; de hogy néha csak fordít, mint pl. mikor a dithyrambe-ről csak annyit mond, hogy «Bachus dicsőítésére írt versek» (talán költészettani műszótárba kezdett a szerző?), másutt pedig, mintha a «Bergamaska» szónak ez fordítása volna, egyszerűen utána teszi, hogy «elavult táncz» — ez nem korrekt eljárás; az sem világos, a hogyan mindkét szempontnak próbál eleget tenni e szónál: «Polyhimmia: éneken gazdag, egyike a 9 műzának». Hogy a «Nachdruck» szónál miért mondja el csupán Németországról a tilalmat; vagy, hogy a «Psalmhangok»-ról csak megemlíti, hogy léteztek, holott pl. a phrygiai hanglépcsőnek két variánsát mutatja be: azt nem bírom egyébként tulajdonítani, mint a buzgó ugyan, de elsiertet

munkának, mely nem ért rá sem a «staccato», sem a «dal segno» magyarázatát, sem vagy tizenkét lényeges sajtóhibát kijavítani — pedig ez utóbbi, ha valakinek: úgy bizonynyal a szótárkészítőnek elsőrendű kötelessége.

A hibákat felhozom: kötelességemmel tette a mű előszava, mely igen helyesen, későbbi kiadások javítására való megjegyzésekre kéri minden olvasóját. E hibák leszámításával, jó lélekkel ajánlhatom a könyvecskét a zenével foglalkozóknak; mint szótár, sok szükségeset, — mint lexikon pedig, nem egy érdekes dolgot tartalmaz.

A magyar országos kiállítás zenei csoportja.

Az iparcarnok keleti oldalán egy meglehetősen szűk területen vannak felállítva azon hangszerek, melyek mint a 20-dik csoportba tartozó kiállítási tárgyak, ezen iparczikk fejlődéséről és jelenlegi állásáról vannak hivatva a nézőnek képet nyújtani. Ezenkívül még csak a nagy orgonáról és a nemzetközi kiállítási csarnokban levő egy pár szabadalmazott zongoráról lesz szó és íg, mar előzetesen is mondhatjuk, hogy a zenészetű tárgyak kiállítása nem igen kecsesgató képét nyújtja az ez irányban hazai ipar-fejlesztésnek. Az ezen csoportra vonatkozó jury már belejezte működését és valószínű, hogy a legcsekélyebb törekvés is valamely díszokmányban vagy éremben találandja jutalmát. De a jozan kritikának mas feladata van, mint pusztán törekvéseket jutalmazni, reá kell annak mutatnia a mányokra, ki kell tüntetnie azon tapasztalt visszasságokat, melyek e teren meg hazánkban előfordulnak. Hisz éppen a kiállítás célja azt kimutatni, hogy valamely iparágban mily haladás vagy visszamaradás történt és hogy ez utóbbinak minő okai vannak. Nem egyesek hiúságának kielégítése tehát a toczel, hanem szakszerű megbíralasa a letező állapotnak, annak jó és rossz oldalainak kellő és tanulságos megvilágítása. Az első, a mi egész általánosságban ezen csoport szemelésénél feltűnik az, hogy néhány kivétellel, a hangszerek készítése még nálunk valóban iparszerűleg nem üzetik. Egy-két zongora, egy-két czimbalom stb. van hivatva valamely czégnnek e részbeni törekvéséről tanúságot tenni. Ezek legnagyobb része mintegy háziipar formájára készülnek. A szükséges fa-készlet, a csont és rez-alkatrészek többnyire külföldről vétetnek és jóformán csak a hangszerek összeállítás az, mely a beltöldön letesül. Hogy ily módon például a zongoragyártás nálunk csak igen szűk körben mozog, arról éppen ezen kiállított zongorák egyrésze tanúskodik. A külfölddel való concurrencziáról tehát ezen iparágban szó sem lehet és így többnyire az itteni szükséglet kielégítésére szolgál, mely azonban jóval nagyobb, semhogy ezen háziipar formájára üzött zongorakészítés azt kielégíteni képes volna. E mellett a külföldi zongorák egyrésze már jó hírben áll, míg az itten készülték még csak lassan fogják kivívni a szabad piacot.

* Moralitáten: dalműféle a XIV században.

Utolsó időben egy formális zongoragyár létesült a főváros területén, mely a nagyobb igényeknek is megfelelni képes: a «Harmonia» részvénytársulat zongoragyára, melynek kiállítása igen szép eredményeket mutat fel. Kiállított zongorái (részben hangverseny-zongorák, részben úgynevezett stucz-zongorák) igen előnyös módon képviselik az iparszerűen üztött hazai zongoragyártást és mondhatni, hogy ezen társaság mainapság az egyedüli az országban, mely a külföldi concurrencziát is sikeresen leküzdeni képes lesz és zongorái már most is meg lehetőséget jó elterjedésnek örvendenek.

A Harmonia-társulaton kívül, melynek kiállítása a 20-ik csoport díszével szolgál, egyes zongorakészítők jó és tartós zongorákkal járultak a kiállításához. Így *Szavignulinsky János* budapesti zongorakészítő, *Lédeczy Sándor*, ki már a székesfehérvári kiállításon arany érmet nyert, *Csuport*, kinek zongorái különösen szép külsejük által is feltűnnek. *Kluzsinszky A.* egy specialitást állított ki, t. i. egy dupla zongorát, mely 8 kezű darabok játzsására különösen alkalmas. *Földváry* szintén zongorát állított ki. Más hangszerkészítők közül kiemelendők: *Burger*, ki egy patentírozott harmonikát állított ki, továbbá *Hromádka*, temesvári orgonaépítő egy kitűnő salon-orgonát. *Schundán* kívül kitűnő czimbalmokat készítettek *Brückner Nándor* (új pedálszerkezettel), ki különben guarneri imitációi által is kitűnik, továbbá *Süket Lajos* (dilettans). Fuvóhangszerei által szintén kiválik *Stowasser*, már régen creditált és jó hírben álló czég. A kiadók közül a «Harmonia», «Rózsavölgyi és társa» és «Táborszky és Parsch» fővárosi zeneiadók és zenekereskedők vettek részt a kiállításban. A «Harmonia» az általa kiadott számos szerzeményeken kívül, melyek közül némelyek díszes kiadásban is megjelentek, egy nagy tableut is összeállított, mely magyar zenészek és zeneszerzők arcképeit magában foglalja. «Rózsavölgyi és társa» némely kiadványain kívül egy «magyar zeneköltők kiállítási albuma» című egyveleget állított ki, míg «Táborszky és Parsch» Liszt-féle és egyéb kiadásain kívül a kiállítás számára készített különféle szerzőktől eredő 25 eredeti magyar dalt állított ki díszes kiadásban. Különös említést érdemel *Országh* Sándor kitűnő orgonája, mely a kiállítási iparszarnokban van felállítva és már nagy terjedelme és a sípok szerkezete által is a figyelmet magára vonja. Ez orgona a kecskeméti róm. kath. templom számára készült és a ki ezen hatalmas és pompás hangszert hallotta, a mint hármasklavijúróján a registerek változó hangszínezése mellett megszólal az ájtatos templomi zene, az meg van győződve arról, miszerint ez orgona valóban, mint az homlokzatán olvasható: «Ad maiorem dei gloriam» — épült.

A nemzetközi csarnokban két új szerkezetű hangszer vonja magára figyelmünket. Az egyik *Hofmann* Károly, bécsi zongoragyáros patentírozott zongorája, mely két példányban van kiállítva, egy nagyobb és egy kisebb mignon-alakban és *Jankó* Pál hazánkfia által feltalált 6 klaviatúrás harmonium. Hofmann talál-
mánya abban áll, hogy a kalapácsok a

mély hangoktól felfelé mindinkább vékonyabbak lesznek és hogy a pedal felső része egyszerűbb és alkalmasabb szerkezetű, mint más zongoráknál. Kitűnő és kiegyenlített, a mellett erős és tartós hangja van, különösen a kisebb mignon-zongorának, melynél az új találmányú javítások legjobban szembe ötlenek. *Jankó* harmoniuma, mely 5 oktávra terjed oly alakban, a mint az most még jelentkezik kevés practicus értékkel bír, de remélhető, hogy a különben érdekes és czélszerű alapgondolatot még tovább értékesíteni fogja. — A zenészi melék-
ipar közül különösen a húrok készítése érdemel figyelmet, mely fővárosunkban és Szegeden képviselve van.

Statistikai kimutatás szerint Magyarországon hangszerek készítésével 201 személy foglalkozik, közülük 142 önálló és 119 segéd, húrok készítésével 23 személy foglalkozik. A hangszer készítésével foglalkozó hazai ipar korántsem fedezi meg a belföldi szükségletet sem és ennél fogva ezen iparzikkeknek tetemes összegben felülhaladja a bevétel a kivitelt. Így 1880-ki adatok szerint a zongorák bevételi összege tett 533,600 forintot, kivitelök 54,000 forint, harmoniumok vonós- és fuvóhangszerek bevételi összege 783,310 forintot, kivitel = 229,110 forint. — Nem kedvező állapotot mutatnak tehát ezen statisztikai adatok és azt a kiállítás maga is csak megerősíti. Mentségül szolgál különben az: hogy ez iparág nálunk még nagyon fiatal és hogy csak utolsó időben történtek erélyes kísérletek ezen ipar-cikket gyári előállítás által kezdetleges állapotából felszabadítani. Az országos kiállítás e tekintetben is üdvös befolyással volt a hazai iparfejlődésre. Megtanultunk ismerni, hogy mi hiányzik e téren is iparfejlődésünknek arra, hogy a külföldi konkurrencziával szembe szállhasson. És ezen hiányok felismerése az első lépés a haladásra. Mert «az önismeret», — mint ama görög bölcs mondá, — «a bölcsesség kezdete».

LUCIUS.

H I R E K.

— **BIGNIO**, a m. kir. operaház tájja részt fog venni abban a díszelőadásban, a melyet az ischl. színházban ő felsége különös kívánságára rendeznek a német császár ott tartózkodása alatt. Az előadásban részt vesznek *Lucca Paulina* és *Mierzwinski*. Valószínűleg a «*Troubadour*» egy része és a «*Bécsi keringő*» kerül színre.

— **MIERZWINSKI LÁSZLÓ**, ki a tavaszszal nálunk is vendégszerepelt, a napokban egy pompás aranyremontoir-órát kapott ajándékba a német császártól. Ez óra egyik fedelén egy «W.» betű, a másikon «1885. márcz. 22.» látható gyémántba foglalva.

— **SZINESZETI NYUGDÍJAK EGYESÍTÉSE**. A magyar színészegyesület igazgató-tanácsának legutóbbi ülésén az irodaigazgató jelentést tett, hogy a kolozsvári és debreczeni nyugdíjknak az országgal való egyesítésére eddig még egyik helyről sem történt elhatározó lépés, noha az előbbinek egyesítését maga a miniszterelnök is hangsúlyozta az országgyűlésen. Ennél fogva a tanács kérvényt fog intézni a minisz-

terelnökhöz, hogy a kolozsvári nyugdíj átadását rendelje el, a debreczeni intézőket pedig fel fogja szólítani, hogy az ígért közös értekezletet minél előbb tűz-
zék ki.

— **LECOCQ KÁROLY** egy «*Plutus*» című kétfelvonásos darabot fejezett be az «*Opéra comique*» számára.

— **FESTŐK A HORTOBÁGYON**. Mészöly Géza és Greguss Imre Debreczenbe rándultak, hogy a trónörökösnek szánt albuma tájképeket vegyenek fel. A vendégeket Szűcs Mihály városgazda s Rab László gazd. tanár kísérték ki a Hortobágyra a város fogatán.

— **SZINI KARKÉPZŐ TANFOLYAM**. A vidéki színészeknek nagy hátránya volt mindig, hogy nem kaphattak jó karénkeseket s ilyeneket az igazgatóknak maguknak kellett nagy fáradsággal s költséggel taníttatni. Az országos színészegyesület már több ízben sürgette az orsz. színésziskolánál egy karképző tanfolyam felállítását, melynek eredménye az lett, hogy nem ugyan az orsz. színésziskola, hanem az orsz. zeneakadémia felállította a kért karképző tanfolyamot s azt már a jövő évben meg is nyitja. Ez egy év alatt a növendékek elsajátíthatják a hangjegyzésmerttet, mely után mint kezdők is biztosabb alkalmazást nyerhetnek. Az intézet azt a kedvezményt is kilátásba helyezi, hogy indokolt kérvény alapján a szegényebb sorsuaknak a tandíj elengedtetik. A tanfolyamra a beiratások szeptember hó 1-én kezdődnek.

MAGYAR DALÁROK BÉCSBEN. A budai dalárda szeptember első napjaiban testületileg Bécsbe rándul és ott néhány dal-estélyt ad, részben a bécsi magyar egy-
let, részben pedig az osztrák főváros hatósága által kijelölendő jótékony egy-
letek javára.

— **SARAH BERNHARDT** amerikai nagy kör-
útját 1886. év máj. havában kezdi meg. A darabok, melyekben föl fog lépni, a következők: *Theodora*, *Fedora*, *A kamé-
liás hölgy*, *Lecouivreur Adrienne* és *Ruy Blas*. Körútjába fölveszi *Rio de Janeiro*t, *Buenos Ayrest*, *Havannát*, *Mexikót* stb.

— **HELLER ISTVÁN**, 1838 óta Párisban élő zongoraművész és szerző hazánkiát súlyos csapás érte: majdnem tökéletesen megvakult. Bizottság alakult, mely gyűjtést akar rendezni a szerencsétlen mű-
vész napjainak biztosítására.

— **A BÉCSI UDV. OPERASZÍNHÁZBAN** négy heti szünet után csütörtökön, e hó 16-án kezdtek meg újra az előadásokat.

— **A MŰCSARNOKBAN** a nagyérdékű nemzetközi műkiállítás első sorozatát már f. hó 25-én zárják be. E kiállításnak legfőbb vonzerőt kölcsönöz *Makart Hans*-nak «*Tavas*» című óriási festménye, mely e szerint még csak néhány napig lesz látható. A meghalt nagy mesternek mű-
vei aligha fognak többé szerepelni kiállításokon, miután a kormányok és az egész művelt világ műbarátai azon van-
nak, hogy e műveket végleges elhelyezés végett képgyűjteményeik részére megsze-
rezzék. A most kiállított festmény *Makart*nak utolsó és egyszersmind legkiválóbb műve. A képzőművészeti társulat mindenképen azon volt, hogy az orsz. kiállítás idejére, tekintettel különösen a vidéki közönségre s a külföldi látogatókra, az *Andrássy-úton* lévő műcsarno-

kában rendezett kiállításra lehetőleg nagyszámú elsődrendű műtárgyakat nyerjen meg. Ennek eredményeül, míg a folyamatban lévő sorozaton különösen a belga művészetnek legkiválóbb képviselői, Verhas Jean, Hermans Charles, Werwe, Verstraete, Abry stb. tűnnek ki nagyérdékű műveikkel, addig az augusztus 10-én megnyitandó második sorozatnak a Párisból érkező képküldemény fogja megadni a legfőbb érdeket. A hazai közönség e szerint a külföldi s különösen az irányadó francia és belga művészetéről a műcsarnokban rendezett kiállításra teljes tájékozást nyer.

— «AZ ORLEANSI SZÜZ» című festményen dolgozik jelenleg Matejko. A lengyel festő, szokatlanul, ezzel nemzetközi tárgyhoz fogott, de a mely teljesen megfelel vallásos és szellemi irányának. A kép Schiller színművének egy jelenete alapján VII. Károly rheimsi koronázását ábrázolja s a nagyszámú alak között a főszű Jeanne d'Arcra van fektetve. A kép a jövő őszre készül el.

— NICCOLA DE GIOIA, Rossini után a legkiválóbb olasz zeneszerző a víg opera terén, e hó 7-én szülővárosában Bariban meghalt. Gioia 1829-ben született és Donizetti tanítványa volt. Sok éven át mint karmester működött a nápolyi «San Carlo»-színháznál. A Suez-csatorna megnyitása alkalmával ő vezényelte Kairóban «Aida» legelső előadását. Leghíresebb műve «Don Checco» című víg operája.

— AZ OPERÁBAN *Bély Hermin* k. a. folytatta vendégszereplését: kedden a *Hugenották*-ban Margit királynőt játszotta és énekelte; uralkodó jellemvonásával, az exquisit finomsággal ábrázolván szerepének minden mozzanatát. Hogy a magas d-t tisztán, könnyeden, futamait, trilláit kifogástalanul énekelte, mondanunk sem kell, mintegy 4 évvel ezelőtt, mikor a nemzeti színháznak volt a k. a. szerződött tagja, teljesen birtok méltányolni képességeit ugyane szerepben. Haladásról csak ízlés dolgában lehet szó, valamint játék tekintetében: ma több bátorsággal és kedvesebb kacérsággal felelt meg szerepének. Méltó apródja volt *Stoll Gizella* k. a.; kár, hogy a közönség nem méltatta koloraturáját eléggé. — *Perotti* ismert Raouljától rokonszenvesebb maszkot várnánk; rontotta az illúsiót jálékának túlzásával, mely a IV. felv. nagy duójában, fájdalom, magával ragadta Valentine-t is. *Reich* k. a. ha nem is hasonlítható Wiltnéhez vagy D'Angeri Annához már hangjának fizikai erejénél fogva sem: kezdetben aggasztó dispositióján igen szépen tudott erő: venni. A hőség daczára telt ház valamennyiök iránt hálás volt, beleszámítva *Neyt* is pompás Marcel-jével.

— NOSÉDA GYULA egyházi karnagy e hó 15-én tartotta a szervita-zárdai díszteremben, tanítványaival vizsgálati hangversenyét. A műsor igen mostohán volt összeállítva, a mennyiben nem kevesebb, mint 18 énekszámot kellett a szépen összegyűlt közönségnek végighallgatnia, és azt is hogy. A kisasszonyoknak fogalmuk nincs még az éneklésről, intonációról a lélekzészvételről, annál kevésbé az előadásról, általában az egész vizsgálat

nagyon szomorú benyomást tett a hallgatóra. Legtöbb dicséretet érdemel mégis Kovács Minni asszony, ki Beethoven «Ah perfido» dallamát énekelte. Hangja igen szép, de iskolázva még nincs, és a hangverseny után ítélve ott nem is lesz, sőt szép hangját is tönkreteszi. A többiekről legjobb lesz hallgatnunk.

— A KÖRORSZAK ZENÉJE Baudre francia zenész új hangszert talált fel. Tudvalevőleg bizonyos kavicsok azzal a tulajdonsággal bírnak, hogy egymáshoz ütődve, gyönyörűen csengenek. Erre az észleltre alapította Baudre az ő találmányát. Teljes harmincz évig tartott, a míg 26 olyan kavicsot szedett össze, a melyeknek mindegyike fél hanggal különbözött a másiktól. Ezeket a kavicsokat zsinórokra akasztotta és a kezében tartott két kavicsal csalja ki belőlük a hangot. Baudre találmányát «a kőkorszak zenéje»-nek keresztelte el és azt hiszi, hogy őseink az ilyen hangszereket használták.

— ÚJ ZENEMŰVEK. Rózsavölgyi és társa cs. és kir. udvari zeneműkereskedésében megjelentek: 1. «A cigány», Szilgigeti népszínművének összes dalai. Zongorára átírta *Serly* Lajos, a népszínház karnagya. 2. «A Práterben», csárdás a «Bécsi keringő» című balletből. Zongorára átírta *Sallang* Bertó.

— PETŐFI-EREKLYÉK. A Petőfi-émlék bizottsága szorgalmasan gyűjti az adatokat, melyek Petőfi életére és eltűnésére vonatkoznak s a munkálkodás már is több oly érdekes és fontos adatot hozott napvilágra, melyeket irodalmi tekintetben Petőfi életrajzának megírásánál mellőzni lehetetlen. Ez adatok leginkább Petőfi gyermekkorából és első ifjúsága idejéből valók, melyekről eddigi életrajzírói a legkevesebbet szóltak, mert kifürkészni a legnehezebb volt. A Petőfi bizottság nagyérdemű elnöke, dr. Török Aurél, egyetemi tanár nem rég Szarvason járt, hogy Petőfi régi kedves tanárát, az agg Koren Istvánt, valamint Petőfi két ifjúkori barátját, Sárkány János ev. lelkész és Delhányi Zsigmond tanárt adatok beszerzése végett személyesen fölkeresse. — Felhasználta ez alkalmat, hogy a birtokukban levő Petőfi-ereklyéket nemzeti múzeumunk számára kikérje. — Koren nyugalmazott tanár, Petőfi Sándortól egy szép virágkoszorút ábrázoló rajzot és kaligrafikus íráspróbát őriz emlékül. A tussal készült rajz mezei virágokból álló koszorút ábrázol, melyen belül a következő felirat van: «Specimina Scripturae Scholae Aug. Conf. Aszodiensis Gramm. Inlyto ac Venerabili. Senioratui. Anno 1836 die 23. Junii exhibita». A koszorú alatt jobbra Petőfi következő aláírása van: «Pinx Al. Petrovits.» — Mind a rajz, mind pedig az írás igen szép, tekintve, hogy Petőfi akkor csak 13 éves volt. E lapnak alsó szélére Koren a következő jegyzést írta: «Qua poeta ab anno 1843-tio Petőfi Sándor, natus anno 1823 die jan. 1. Kis-Kőrösini, patre

Stephano Petrovits, matre Maria Hruz anno 1818. Aszodim copulatis». Koren tanár sokáig birtokában volt egy evőkésnek is, melyet Petőfi Sándor Neumanné asszonynak, a hol kosztban volt, ajándékozott. A késnek fanyelét Petőfi-anya kövekkel hímizte körül. E kés később Korenhez, mint Neumanné vejé, hez került, a ki néhány év előtt unokájának. Pol Emma úrhölgynek ajándékozta. Dr. Török Aurél felkérésére a két ereklye nemsokára a nemzeti múzeumba fog küldetni. Dr. Török Aurél Sárkány János ev. lelkész ígéretét is bírja, hogy a netalán még nála levő Petőfi ereklyéket szintén a nemzeti múzeumnak fogja odaajándékozni.

Kiadó- és laptulajdonos Dr. Berényi Pál.

Pallas részvénytársaság nyomdája.

NYILTTÉR.

Az Azienda osztrák-francia elemi és baleset biztosító-társaság e hó 10-én tartotta meg dr. Millanich Alajos, az igazgatótanács helyettes elnöke elnökelete alatt második rendes közgyűlést, melyben 9 részvényes 3175 részvény és 57 szavazat képviselőiben vett részt. A közgyűlés mindenekelőtt Jablonovszky Károly herczegnek az igazgatótanács elnökének elhunytá fölött adott részvétnék kifejezést. Mire Ferencich Vilmos igazgató-helyettes előterjesztette az 1884. évi zárszámadásra vonatkozó jelentést. E szerint a díjbevételek az előző évi tartaléknak hozzászámításával: A) a tűzbiztosítási ágban 3.444,342 frtot tesznek. Ennek ellenében a kiadás: Visszbiztosításokért 498,496 frtot kifizetett, károkért 1.133,358 frtot fizetett, jutalékokért 411,057 frtot, képviselősek s ügynökségek költségeiben 260,234 frtot, továbbá az ez évre átveendő díjtartaléka 673,718 frt, a kártartaléka 339,619 frtot, mihez képest az üzleti évi nyeresemény 127,859 frtot teszen. B) A jégbiztosítási ágban 581,906 frt a díjbevételek esett; visszabiztosítások kifizetett károkra, s ügynöki költségekre összesen 493,398 frt, ehhez képest a nyeresemény (az előző évben volt 123,484 frt veszteség ellenében) 88,508 forintot teszen. C) Szállítvány biztosítási ágban 324,904 frt díjbevételek esik 68,077 frt nyeresemény. A mult év üzleteivel elért össznyeresemény a tőkebefektetések hozzáadásával 406,271 frtot teszen. Miből a központi kezelés költségei 166,123 frt levonván, marad tiszta nyeresemény 240,147 forint, ebből 35,000 frt egy adótartalék képzésére, 12,095 frt pedig leírásokra fordított. Az ezekre képest rendelkezésre álló 193,052 forint nyereseményből az igazgatótanács a szabályszerű dotációk levonása mellett, egy 8 százalékos osztalékot 93,600 frt összértékben, s 40 ezer frtot egy külön alapra utalni ajánlja. A zárszámadás s a tiszta nyeresemény hova fordítására vonatkozó javaslat elfogadott. Az 1884. évi osztalék f. év július hó 1-étől részvényenkint 16 frankkal a társaság pénztáránál Bécsben, vagy Párisban a «Banque de Depots et de Comptes Courants»-nál fog kifizettetni.

Az Azienda osztrák-francia élet- és járadék biztosító-társaság f. hó 11-én tartotta meg Sztányi László helyettes elnök elnökelete alatt harmadik rendes közgyűlést. Megnyitás után elnök melegen emlékezett meg az elhunyt Jablonovszky Károly herczeg, az igazgatótanács volt elnökéről. Erre dr. Klang James igazgató által felolvasott zárszámadási jelentés örvendetesen konstatálta az üzletnek amaz emelkedését, melyet az 1884-ben felmutatott. A mult évi biztosítások 6.677,645 frton felüli értéket képviselnek, tehát 1.641,679 frttal többet, mint a megelőző évben, az ajánlatok és szerződések 5.117,397 frtot, vagyis az előző év eredményéhez képest 1.100,763 frt többletet. A társaság a túlélési társulások forgalmát úgy a biztosítottakra, mint maga a vállalatra is kevésbé kielégítő eredményénél fogva már 1884. évben tetszőmelen korlátozta s a jelentés szerint annak nemsokára leendő teljes beszüntetése s maguknak a már eszközölt társasulásknak teljes lebonyolítása rövid időn várható. Míg ennek ellenében a halál és életeti biztosítások annál nagyobb erélyvel és s legjobb

eredményenylettek. Ezen osztály tiszta többlete 1884. évben 2,158,250 frtra rug, s a Pátriától átvett visszbiztosításokat beszámítva 7,545,412 forintot teszen. Az intézetnek összbiztosítási állománya 1884. év végig 36,541,887 forintra rug, s a jelentés bőséges statisztikus tablázatokban kimerítőn érnti a társaságnál folyamatban levő biztosításokat. Az Azienda díjbevételei — eltekintve a «Patria» által 813,925 forinttal pótoltt díjtartalektől — 678,127 frtot tesznek s így az előző évhez képest 165,532 frt emelkedést mutatnak. Az összbévtel az előző évben átvett tartalék beszámításával együtt 4,653,232 frtot tesz. A tartalékok összege a mult évben 2,767,755 frt, az átvett visszbiztosítások együtt 3,585,760 frtot s így az ideiek mult évhez képest 150,515 frtal, illetve 968,526 frtal emelkedtek. Az évi kiadásokban az üzletszerzés költségei teljes mennyiségben befoglaltatnak s hasonló módon egészen leirattak mindazon kiadások, melyeket az átvett kézlet lebonyolítása okozott, mint minők az átvett részvények után fizetett átirási illetékek. Az 1884. év 146,655 frt nyere-ményt eredményezett s az igazgatótanács az alapszabály szerű levonások mellett a részvénytöke 5 százalékos kamatait, egy-egy részvény után 4 arany frtval osztalékkra szétosztani, 35,090 frtot a külön alapra fordítani s 8805 frtot az új számlára átvinni javasolja. A közgyűlés ezek után a felmentvények az igazgatóság úgy az igazgatótanács részére történt kiállításával a tiszta nyeremény miként leendő felhasználása iránt előterjesztett javaslatot elfogadta. Végül Czáratoriski Konstantion és Puninszki Calix hercegek az igazgatótanácsba, Königsvald J., Weinmann L. és Zels L. mint rendes, Boisson E. és Gross B. mint póttagok a felügyelőbizottságba 1885-re beválasztottak. Az 1884-iki osztalékok f. é. június hó 1-től az igazgatóság pénziáránál Bécsben vagy a

«Banque de Dépôts et de Comptes Courants» nál Párisban részvényenkint 10 frankkal fizettetnek ki.

Zsigmondy kocsjai a kiállításon. A kiállítás látogatói részéről osztatlan tetszésben, a szakértők által pedig egyhangú elismerésben részesülnek Zsigmondy Károly budapesti kocsigyáros kiállítási kocsjai, melyek különösen elegáncziájuk — mondhatni nemes alakuk — és finom izlésteljes kivitelük által tünnek ki. A Zsigmondy-féle kocscik ónsúlya a képzhető legcsekélyebb, e mellett azonban ellenálló s hordképességük a legnagyobb. Zsigmondy úr az 8 hat éves párisi tartózkodását csakugyan az által használt fel legjobban, hogy az e szakbeli legnevezetesebb gyárakban annyira eltalajdonította a kocskészítés teoriáját és technikáját, hogy azokkal most a hazai iparnak rendkívüli fontos szolgálókat tesz. Ott szerzett szakképzettsége s üzleti pontos tevékenysége által sikerült neki, a kezletben nagyon szerény gyárnak rövid 6 évi időtartam alatt az idők viszonyosságai daczára is, oly lendületet adni, hogy gyártmányai ma már nemcsak itthon, hanem a külföldön is legjobb hírnek örvendenek. A hazai piacon kívül Szerbia és Románia képezik kocsjainak főelárusítási helyeit. Zsigmondy úrral szemben a külföldi iparosok is a leghizelgőbb módon nyilatkoztak s gyártmányairól legnagyobb elismeréssel szöloztak, nem csodálkozhatunk tehát a fölött, hogy saját szülőföldje is kellőleg méltatja érdemeit s egészen helyén valónak találjuk, hogy országos kiállításunk 23-ik csoportjába jury-tagnak választotta.

Zenetanárok lakczimei:

ZONGORA:

BARTAY JÁNOS nemzeti zenédei t. vaczi-utca 10. s
DEUTSCH WILLY bálvány-utca 18. szám.
DRESCHER RAIMUND kerépesi-ut. kerépesi újár.
ERNEY JÓZSEF nemzeti zenédei tanár. kerépesi-ut 24.
GOBBI HENRIK m. kir. orsz. zeneakadémiai tanár
Perencz-József rakpart 18. szám.
KLINGER SÁNDOR sugár-ut 24. III. em. 9. ajtó.
KONT ILONA Damjanich-utca 6. szám.
KOSCHIRZ JÁNOS sugár-ut 80. szám.
MAJOR J. GYULT vaczi-körút 17. szám.
RAUSCH KÁROLY nemzeti zenédei t. Hunyady-utca 3.
SCHÜTZE REZSŐ nemz. zen. t. nagy korona-utca 4.
SIPOS ANTAL magán zeneakadémia tulajd. Kecskeméti-utca -Geist-ház.
SOMOGYI MÓR Zrínyi-utca 3. sz. I. em. 19. ajtó.
VAJDAFY BELA nemz. zen. tanár, közlő dob-utca 45

HARMONIUM ÉS ORGONA.

ERNEY JÓZSEF kerépesi-ut 24. szám.

ÉNEK.

HENDERSON MARY aranykéz-utca 2. szám.
IGERCICS KATALIN Lipót-utca 6. szám.
PASSY-CORNET ADEL m. kir. orsz. zeneakadémiai tanár
asszony, muzeum-körút.
SCHMIDT JÓZSEF Lipót-utca 19. szám.

ZENESZERZÉS.

BREISACH IZIDOR vaczi-körút 29. III. emelet 8. szám.
ERNEY JÓZSEF kerépesi-ut 24. szám.
MAJOR J. GYULA vaczi-körút 17. szám.
NICOLITSCH SÁNDOR m. kir. orsz. zeneakadémiai tanár,
Kazinczy-utca 17. szám.

HEGEDŰ.

GOBBI ALAJOS nemz. zenédei t., magyar-utca 36. sz.
KIS PÉTER nemz. zenédei t., Sándor-utca 5. sz.
MÉSZÁROS IMRE nemz. zen. t. tüdőlo-utca 10. szám.
PETYKO IMRE Klauzál-utca 17. szám.
HERMAN MARISKA Muzeum-utca 11. sz., hegedű, zongora, cimbalom.

Első hazai zongora-gyár.

Az országos m. kir. statisztikai hivatal kimutatásai szerint hazánkba évenkint körülbelül másfél ezer zongora hozatik be Bécs és a külföld többi hangszertermelő piacairól.

Ezen zongorák ára fejében évenkint körülbelül 600,000 forint vándorol ki az országból idegen ipartelepek gyámolítására és felvirágoztatására. A bécsi zongora-műipar nagyrészt a magyar pénznek köszöni virágzó állapotát s rohamos fejlődését több mint 200 kisebb-nagyobb gyáros nagyrészt hazánk szükségletének kielégítésére dolgozik.

S miért van ez így?
Mert hazánkban nem létezik jelenleg egyetlen nagyobb gyártelep, mely az óriási szükségletnek csekély arányban is meg tudna felelni.

Mióta a külföldön is hírnévre szert tett „Beregszászy Lajos“-féle jeles magyar zongoragyár beszüntette működését s érdeműs megalapítója visszavonult a magánéletbe, a magyar zongora-műipar továbbfejlődése is megakadt, úgy hogy jelenleg alig 30—40 drb zongora készül tényleg hazánkban.

A magyar ipar már nagyrészt fel-szabadult a külföld nyomasztó befolyása alól s csak egy némelyik ága tengődik még az idegen sorvasztó behatás mellett, ezek közé tartozik a zongora-műipar is.

Ezen bajon vélt segíthetni a „Harmonia“ magyar zeneművészek részvénytársulata“ midőn 60,000 frtnyi tőkével az „első hazai zongora-gyárt“ megalapítá, mely működését 1884. évi ápril havában megkezdette.

„Az első hazai zongoragyár“ Budapesten Huszártutca 7. szám alatt fekvő külön e célra berendezett nagyszerű gyárhelyiségekben készíti zongoráit, melyek

Szalon stutz-zongora

A FÖNTEBBI RAJZ SZERINT KÉSZITTETNEK:

Fekete és barna szárnyzongorák (Konzert-Flügel)	550 frttól 700 frtig.
„ „ stutz-zongorák (Salon-Stutz)	480 frttól 600 frtig.
„ „ legrövidebb mignon-zongorák 1½ méter.	480 frttól 600 frtig.
Rövid zongorák olcsó kiállítással.	360 frttól 450 frtig.

Videkről jövő megrendelések pontosan és lelkiismeretesen teljesítetnek. Játszott zongorák újakkal becsérletnek, „Az első hazai zongoragyár“ mindennemű javításokra is be van rendezve. Játszott zongorák újra huroztatnak, bőrtöztetnek s teljesen használható karba helyeztetnek. Hosszú szárny-zongorák rövid stutz-zongorákká átalakíttatnak. Az igazgatóság videkről jövő kérdésekre felelettel s tanácsccsal szolgál — becserelés esetén pedig ügyöknét az illető helyre saját költségén elküldi.

A társulat zongoratermében azonkívül kaphatók iskola-harmoniumok és hangverseny-harmoniumok.

A „HARMONIA“ RÉSZVÉNYTÁRSULAT IGAZGATÓSÁGA.

A
„**Harmonia**“

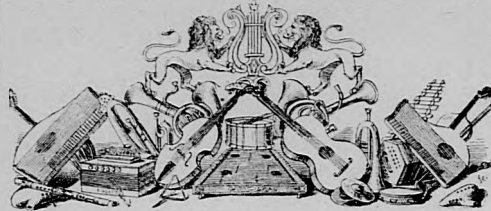
részére

egyedüli hirdetések irodája

Braun Armin és társa,

BUDAPEST,

Koronaherezeg-útcza 16. sz.

Sternberg Armin

BUDAPEST,

VI. kerület, kerepesi-út 36. szám.

**Hangszer-üzlet, ütő-, vonó-, fa-
és érc-fúvó-hangszerek,
harmonika és harmonium
gyári raktára.**

Mindennemű ódon hangszerek a legmaga-
sabb áron vétetnek vagy becséréltetnek és
javítások elfogadtatnak.

Képes árjegyzékek ingyen és bérn.

ÉN CSILLAG ANNA,

óriási hosszú Loreley hajammal
mely az általam feltalált hajnö-
vesztőkenőcsnek 14 hónapon
keresztül való használata után 185
cm. hosszúságot ért el és oly sürűen
nőtt, hogy súlya miatt csaknem három
fontnyit kellett kivágni. Ezen haj-
növesztő-kenőcs az orvosi tudomány
legnevezetesebb szakembereitől elismeret-
telt és nemcsak teljesen ártalmatlannak,
hanem főfajás (migraine) ellen **kitűnő**
minőségűnek találtatott; előmozdítja
a haj növesztését, erősíti a **hajtszőrt**
s a legbiztosabb ellenszer a haj-
kihullás ellen, valamint kitűnő ha-
tasú a **kopaszodás, ritka bajusz**
és **szakáll** ellen.

Ára kis üvegenként 50 kr., 1 forint,
2 fnt használati utasítással együtt.

Alázattal

Csillag Anna.

Szétküldések a világ minden részébe az
összeg előzetes beküldése vagy utánvet
mellett.

Csillag és társa Budapest,

Király-utca 26.

ÉN Csillag Anna magam vagyok az el-
arustató

Vegyelemzették: tekintetes dr. Werner T. úr a bo-
roszlói vegyelemző laboratórium igazgatója; tekintetes
dr. Liebermann Leó tanár úr a m. kir. állami chem.
vegyelemző kísér. állomás főnöke és tekintetes Szavcsuk
József úr a vegyészeti dipl. tanára Budapesten. 688

Az országos kiállítás

t. látogatóinak figyelmébe ajánlva Budapest legolcsóbb
bevásárlási forrása

☛ Károly-körút és király-útcza sarkán ☛

ROTHAUSER L. JÓZSEF

gyári raktára china-ezüst és alpakka tárgyakból, albumok, bronz- és
bördíszműárak, író, utazó-eszközök és glacé-keztük, selyem és szövét-
esernyők, legyezők, nyakkendők, sétabotok, francia- és angol illat- és
pipere-szerek, valamint gyermekjátékok a legjutányosabb áron.

«PAL LAS» irodalmi és nyomdai részvénytársaság könyvkiadó-
hivatalában (Budapest, IV. ker. gránátos utca 6. szám) meg-
jelent és ugyanott, valamint minden könyvtárban kapható:

EZER MŰKERESZT

DR. MAJER ISTVÁN

v. püspök és esztergomi kanonoktól.

E díszmű a szövegen fölül 60 táblán hozza az **ezer eredeti**
műkereszt rajzait. Ezen gazdag phantasiával, eredetiséggel
és ritka műveléssel alkotott s mondhatni **páratlan** mag ar-
műben a műbarátok mezeleő ujdonságot nyernek, a mi fő,
az egyházi ornamentikával foglalkozók valamint egyáltalán
a műpar férfiai: díszművesek, arany-ézüstművesek, ékszeré-
szek, ötvösök, könyvkötők, szoba- majolika- és porcellán-
festők, műasztalosok, vésnők és műfaragók, himezők, mű-
takácsok (kivált szőnyegszővők) és lakatosok stb. oly
mintagyűjtemény birtokába jöhetnek, melynek úgy ők, mint
az ipartanodák is igen nagy hasznát vehetik.

Egy példánynak ára füzve 5 fnt, rendkívül díszes kötés-
ben 6 fnt. o. é.

PALLAS irodalmi és nyomdai részvénytársaság könyvkiadóhivatalában (Budapest, IV. ker.,
kecskeméti-utca 6. szám) megjelent:

SZÉKELY TÜNDÉRORSZÁG

SZÉKELY NÉPMESEK ÉS BALLADAK.

IRTA

BENEDEK ELEK.

RÁKOSI JENŐ ELŐSZÁVÁVAL.

Ára füzve 3 forint. Diszkötésben 4 forint.

KERESKEDELMI FÖLDRAJZ.

Kereskedelmi tanodák és felsőbb ipariskolák szá-
mára engedélyezett tankönyv.

IRTA

Dr. TOLDY LÁSZLO.

Ára az I. és II. kötetnek 3 fnt 20 kr.

MESÉK ÉS REGÉK.

Tíz képpel.

Gyermekek részére.

IRTA

FAYLNÉ HENTALLER MARISKA.

2 forint helyett csak 1 forint.

MAGYARORSZÁG MEZŐGAZDASÁGI, NYERSTERMÉNYEK

ÉS

IPARKÉSZÍTMÉNYEK
BEHOZATALA ÉS KIVITELE.

IRTA

TELKES SIMON.

1 forint helyett 50 krajczár.

FRANCZIA-MAGYAR SZÓTÁR.

Szójegyzék és nyelvtani megjegyzések a
francia akadémia és a legjelesebb fran-
czia szótárirók után. 3 nagy kötet, füzve 10 fnt. Kötve 12 fnt.

«PALLAS» irodalmi és nyomdai részvénytársaság könyvkiadó-
hivatalában (Budapest, IV. ker., gránátos-utca 6. szám) meg-
jelent és ugyanott, valamint minden könyvtárban kapható:

FLAMARION CAMILLE

NÉPSZERŰ CSILLAGÁSZATTAN

AZ ÉGBOLTOZAT EGYETEMES LEIRÁSA.

Fordította

DR. HOITSY PÁL.

360 ábrával, színezett könyvotatok- és csillagászati térképekkel.
Ára füzetenként 30 kr., két kötetbe füzve 9 fnt, két pompás
diszkötésben 12 fnt.

A GYÜMÖLCSTENYÉSZTÉS TANA

vezérfonalúl gyümölcstenyészési előadások és önképzés
számára Dr. Lucas Ede és Dr. Medicus Frigyes ily
című munkájának 5-ik kiadása nyomán, magyarra fordította
illetőleg átdolgozta

VILLÁSI PÁL,

a keszthelyi magy. kir. gazdasági tanintézetnél főkertész és
kertészeti tanár. 105 a szöveg közé nyomott fametszettel.

Ára 2 fnt helyett csak 1 fnt.